

M Galicki

X. Dr. KAZIMIERZ LUTOSŁAWSKI.

LETNISKA MŁODZIEŻY SZKOLNEJ. PODRĘCZNIK DLA KIEROWNIKÓW.

Zeszyt I.

PRZYGOTOWANIE.

PRZEDMOWA.

WSTĘP: ZADANIA LETNISK WYCHOWAWCZE.

ROZDZIAŁ I: KIEROWNICTWO.

ROZDZIAŁ II: PRZYGOTOWANIE LETNISK.

ROZDZIAŁ III: WYEKWIPOWANIE.

Cena kop. 15.

WARSZAWA

Skład główny w Księgarni J. Lisowskiej, Al. Jerozolimskie 29.

1915.

MOIM MŁODYM PRZYJACIOŁOM

POŚWIĘCAM.

75728/1

Z upoważnienia władzy duchownej.

K-86/44/82048

PRZEDMOWA.

Oddając w ręce naszej młodzieży podręcznik niniejszy, przywiązuję do niego życzenie, aby ktokolwiek z niego korzystał zechce, sięgnął do głębi myśli przewodniej, której jest rozwinięciem: każdy szczegół, każde ćwiczenie, każda uwaga—zmierza do tego, aby natchnąć kierowników młodzieży i ją samą zapaleć do ideału, pragnieniem dzielności, sprawności, ukochaniem karności i pokornej służby, jako podstaw niezbędnych zdrowego życia narodowego. Z myślą o typie polskim dzielnym, karnym i ofiarnym, z postacią Polski przed oczami—Polski zjednoczonej i silnej mocnymi ludźmi, pracowite życie z zupełnym zaparciem się siebie Ojczyźnie ofiarującymi—każdy wiersz tej książki był pisany. A zarówno zabawa, jak gawęda, gra, zarówno jak robota przy kuchni czy w polu — do wyrabiania tego typu u nas przyczyniać się powinna. Po wojnie czeka naród polski okres wyteżonej pracy — okres, w którym truniom zbraknie miejsca w Ojczyźnie, okres, w którym od energii naszych wysiłków przedewszystkiem będzie zależało — czy praca odbudowy kraju po klęsce stanie się podstawą zjednoczenia narodu w jednym dążeniu do zupełnego zdrowia i samodzielności. Do tego okresu musimy się gotować od dziś, nie zwlekając; każdy dzień stracony, każda okazyja zmarnowana—jest ciężkim grzechem przeciw miłości Ojczyzny. Potrzeba nam ludzi mocnych, karnych i ofiarnych; niech wakacje, w tężyźnie życia obozowego spędzone, dadzą młodzieży hart potrzebny, żeby następny rok szkolny uczynić owocnym, by, opuszczając szkołę, nietylko chcieli, ale i umieli pracować.

Nie pisałem tej książki sam; jestem raczej redaktorem, jak autorem; chociaż znaczną część tekstu napisałem nanowo — dużo jednak także czerpałem z rozmaitych źródeł, zwłaszcza z redagowa-

nego w roku zeszytym przez P. L. Czerniewskiego czasopisma „Skaut”; stamtąd zaczerpnąłem też dobrze przemyślane uwagi o higienie p. Aloizego Pawelka. Korzystałem też z chętnego współpracownika w przyjaciół. Szczególną wdzięczność winienem p. Jerzemu Wądołkowskiemu za znakomite rysunki do klisz, i za rozdział cały o zajęciach przyrodniczych; rozdział o kuchni i dyecie zawdzięczam praktykowi wypróbowanemu — p. Ignacemu Wądołkowskiemu. Bardzo ciekawy rozdział o rozmaitych przyborach, podnoszących wygody życia na letnisku, zawdzięczam p. Tadeuszowi Kowalskiemu; wreszcie zasłużony wice-prezes Towarzystwa Krajoznawczego, p. Aleksander Janowski, raczył mi udzielić cennych uwag o pracy krajoznawczej na wycieczkach.

Wszystkim wymienionym — i niewymienionym pracownikom, którzy dopomogli do powstania tej książki, serdeczne składam na tem miejscu podziękowanie; nie mogę też zamknąć tej przedmowy bez wyrazu szczerzej wdzięczności dla zakładu drukarskiego pod firmą „F. Wszyński i S-ka”, którego uprzejmej gotowości i niezmiernym staraniom zawdzięczam i pośpiech, z jakim udało się druku dokonać, i wzorowe wykonanie wydawnictwa.

Warszawa, w czerwcu roku wojny 1915.

W S T Ę P.

ZADANIA LETNISK WYCHOWAWCZE.

Współczesne życie miejskie jest pełne bardzo groźnych dla ciała i dla duszy miazmatów. Jeżeli jest ono szkodliwe dla dorosłych, tembardziej zabójczo oddziaływać musi na organizmy młode, charaktery nie ustalone, wrażliwe, a często nie umiejące się oprzeć urokowi niebezpiecznych przyzwyczajzeń miejskich. Niestety nie wydaje się dziś jeszcze możliwe przenoszenie szkół na wieś, gdzie praca wychowawcza byłaby stokroć owocniejszą, już przez swoją niezależność od wadliwej rutyny kultury współczesnej. Natomiast czas wakacyjny jest dla młodzieży tym okresem życia, w którym można i należy otrząsnąć ją i opłukać z kurzu miejskiego, naprostować wypaczenia, przez jednostronnie umysłowe zajęcia sprawione, dać jej zapas sił moralnych i zdrowia na następny rok szkolny, z konieczności w nienormalnych i szkodliwych dla zdrowia warunkach spędzany.

To jest zasadniczy punkt wyjścia organizacyi letnisk dla młodzieży szkolnej, które od szeregu lat już znane i na wielką skalę rozwinięte na zachodzie, u nas dopiero powoli i z trudem zwalczają uprzedzenia i przesady. Dotąd jeszcze uważane są letniska u nas za pewien zbytek, za miłą rozrywkę dla tych, których na nią stać. Jest to zapatrywanie błędne. Wobec oczywistej szkodliwości współczesnego życia miejskiego dla młodzieży szkolnej, jest obowiązkiem narodowym wobec przyszłego pokolenia umożliwienie całej młodzieży naszych miast — spędzenia miesięcy letnich zdala od gwaru, w swobodzie od rutyny kulturalnej, w żywym zetknięciu się z przyrodą i z ziemią rodzajną, w zdrowem

ćwiczeniu ciała i duszy. Hasłem pedagogów współczesnych względem wakacji jest coraz powszechniej: na wieś! do lasów! pod namioty! Spędzanie lata „*under canvas*” staje się coraz powszechniejszym w Angli i we Francji obyczajem średnio-zamożnych rodzin, które całe — rodzice z dziećmi i z ich starszym rodzeństwem, nie mając własnych siedzib na wsi, zamiast wynajmować letnie mieszkania w modnych skupiskach letnich, dla mieszcuchów urządzanych, ze wszystkimi ujemnymi stronami życia miejskiego, kupują namioty, siadają na wóz i koczują przez kilka tygodni, albo w stałym obozowisku nad morzem, czy w górach czas urlopu ojca spędzają. Dla ogółu młodzieży mniej zamożnej organizacje rozmaite, jak *Boy's-Brigades*, *Church lad's brigade's*, ale przede wszystkim olbrzymia organizacja skautowa — urządzają obozowiska letnie dla zastępów i drużyn, po ośmiu do kilkudziesięciu chłopców, a w ostatnich czasach także dla dziewcząt.

Ustala się obyczaj, że tak samo oczywiście i koniecznie, jak zimą spędza młodzież w szkole nad książką, tak lato musi spędzić w lesie, w obozowisku: należy się jej nie tylko pierwsze, ale i drugie, i to nie jako rozrywka tylko, ale jako konieczny środek wychowawczy.

Przeciwko temu ruchowi wystawiane są dwa zwłaszcza argumenty. Pierwszy — to zaprzeczenie podstawowej przesłanki: szkodliwości życia miejskiego dla młodzieży; z tym argumentem rozprawić się nie będę: byłby to trud równie próżny, jak tomaczenie palaczowi nałogowemu szkodliwości palenia. Kto w zaduchu moralnym i fizycznym naszego życia miejskiego nie odczuwa trucizny, ten nie da się przekonać, że trzeba młodzież od jej działania ratować, dając jej choć przez lato świeżym odetchnąć powietrzem i oszczędzając jej nerwy i jej wrażliwość moralną — bój przez dwa miesiące, w oddaleniu od nieustannych bodźców miejskich spędzone.

Drugi natomiast argument — wystawiany bywa przeciwko każdej inicjatywie nowej i nieznaney: ogół mieszcuchów, uważający otwarte okna na przestrzał za główne źródło wszystkich chorób, obawia się letnisk dla zdrowia swoich dzieci, jako ryzykownego eksperymentu, a ludzie, obeznani z moralnymi niebezpieczeństwami internatów, obawiają się ich swobody i zbyt nielicznej opieki — dla zdrowia moralnego młodzieży. Na te obawy i zarzuty odpowiedzieć należy — ale, na szczęście, uspokoić i uchylić je łatwo. Ryzyko życia w obozowisku dla zdrowia, jest, oczywiście, zależne przede wszystkim od przyzwyczajenia młodzieży, od jej zachowania, a także od zachowania przepisów higieny przez nią w ciągu zimy. To ryzyko wymaga oczywiście dużej ostrożno-

ści ze strony opiekunów młodzieży na letniskach, stopniowania wymagań, indywidualnego dostosowania warunków zewnętrznych do przygotowania uczestników. Z drugiej strony jednak ryzyko to jest przez ludzi, nie obytych z życiem obozowem, w bardzo znacznym stopniu przesadzone. Na podstawie wielokrotnych doświadczeń mogę stwierdzić, że mając do czynienia w obozach, nie tylko stałych, ale i ruchomych, wędrownych, z chłopcami bardzo różnego stopnia zahartowania — przekonałem się, że przy unikaniu ekscesów, jakichkolwiek forsownych marszów czy ćwiczeń, przy zachowaniu zwykłych ostrożności co do wilgoci zwłaszcza, co do diety i t. d. — życie w letniku dla każdego organizmu, przeciętnie zdrowego, choćby słabowitego i nie zahartowanego, jest prawdziwym lekarstwem; chłopcom powszechnie przybywa na wadze już po pierwszym tygodniu wciągnięcia się do nowego trybu życia, cera im się poprawia, sił z każdym dniem przybywa, zaziębienia, po pierwszym conajwyżej katarze — należą do zupełnych rzadkości. Najlepszym sposobem przezwyciężenia obaw i uprzedzeń pod tym względem — będzie demonstracja dobroczynnych skutków naszych letnisk: każdy chłopiec, lub dziewczyna, raz spędziwszy w letniku kilka tygodni, zyska w swoich rodzicach niewątpliwych, gorliwych apostołów naszej idei, mających do rozporządzenia żywy przykład jej zbawiennego zastosowania.

Co się tyczy możliwych wypadków — ryzyko z tego tytułu jest zupełnie odmienne; wprawa i doświadczenie samej młodzieży z roku na rok będzie znacznie je zmniejszać, jednakże głównym zabezpieczeniem musi tu być sprężysta organizacja samej młodzieży, oparta bezwarunkowo na wojskowym typie żelaznej karności, oraz dobór roztropnych i odpowiedzialnych kierowników. To samo musimy uznać za konieczne — ale też i wystarczające zabezpieczenie od niebezpieczeństw moralnych: rozluźnienia normalnych karbów obyczaju, w którym żyje i żyć musi kulturalny człowiek, nabrania niebezpiecznych przyzwyczajzeń w zbyt bezpośrednim i niekontrolowanym obcowaniu ze sobą w ciasnocie namiotu i t. p. Gdy z jednej strony z góry należy postawić zasadę, że tej ciasnoty należy unikać (w pomieszczeniach stałych liczyć trzeba po 2^{1/2} metra podłogi na jednego mieszkańca), z drugiej strony trzeba stwierdzić, że intensywne życie fizyczne, przy zdrowym zmęczeniu i znużeniu powietrzem — stanowi najlepsze i zupełnie wystarczające pewne zabezpieczenie od wybryków — dając natychmiastowy z wieczora, głęboki i spokojny sen; wobec tego faktu — opieka ogólna dorosłego kierownika na 25 do 40 chłopców, z pomocą jednego przynajmniej starszego pomocnika — okazuje się wszędzie zupełnie wystarczająca. Dość jest na możliwość tych niebezpieczeństw mieć zwróconą uwagę.

Korzyść z letnisk dla wychowania jest oczywista. Nie zastąpi ich w tym względzie zwykłe spędzenie wakacji „na wsi”, gdzie niestety znane są wypadki, kiedy to podrostki trawią wiejskie wczasy na kartach w zadymionym pokoju, jeśli nie na gorszych jeszcze „rozrywkach”. Natomiast dwa miesiące w obozie, poza ogromną korzyścią dla zdrowia, dają w zysku ugruntowanie karności i rozwój dzielności, których żadne inne życie nie wyrobi w tej mierze. Ustala się przytem w młodzieży smak dobry do świeżego powietrza, do radzenia sobie, do usłużności, tak naturalnie wymaganej we współżyciu, do przedsiębiorczości — i urasta w duszy zaporą przeciw gnuśności, lenistwu i swawolnej samowoli — tych potwornych ran, toczących nasz typ narodowy. A dodać należy jeszcze jedno: właściwie prowadzone letnisko daje młodzieży okazję do udziału czynnego w pracy na roli; to zetknięcie się bezpośrednie młodzieży, w miastach rosnącej, z ziemią-karmicielką, życiorodną i z pracą na niej i z nią — ma nieobliczalny wpływ na rozwój w duszy miłości ojczyzny i na wyrobienie realnego stosunku do życia społecznego. To jest coś więcej, niż krajoznawcze zainteresowanie okolicą, które wszakże samo już jest korzyścią niezawodną

ROZDZIAŁ I.

KIEROWNICTWO.

Największą niewątpliwie trudność dla rozwinięcia organizacji letnisk na szerszą skalę stanowi znalezienie w wystarczającej liczbie odpowiednich kierowników i opiekunów. Wszakże od rozwiązania tej trudności zależy cała wartość wychowawcza letnisk. W tych krajach, gdzie młodzież cały rok spędza w organizacjach, kształcących karność, pracowitość i roztropność, można bezpiecznie niezbyt liczne grupy młodzieży puszczać na wędrowną letnią pod komendą i opieką ich starszego kolegi, który przez cały rok przyzwyczał i nauczył się myśleć o swoich podwładnych, i którego oni nauczyli się słuchać. Zwłaszcza młodzieży skautowej, z dobrze przez dorosłych prowadzonych drużyn, żadne nie grozi tu niebezpieczeństwo, jak doświadczenie angielskie, a po części nawet nasze własne w Galicyi, niewątpliwie dowodzi. Natomiast dla ogółu młodzieży nie można odstąpić od zasady, że na letnisku bardziej jeszcze, niż w normalnym trybie życia szkolnego, wymaga ona odpowiedzialnej i sumiennej opieki, którą dać może tylko człowiek dorosły.

Niestety ci dorośli, którzy najbardziej są do tego powołani — nauczyciele i wychowawcy, po ciężkiej pracy całorocznej, przy braku u nas jeszcze pędu ku życiu obozowemu w lecie, powszechnie wymagać będą zupełnego odpoczynku, i zwolnienia na czas wakacji od odpowiedzialności za uczniów. Z biegiem lat młodzi nauczyciele, jestem przekonany, tak sami dla siebie pokochają życie obozowe, że coraz liczniej — dla własnego wprost zdrowia i wypoczynku, będą oddawali swoje wakacje dla prowadzenia letnisk, które przy nabieraniu wprawy także ze strony mło-

dzieży, będzie coraz mniej uciążliwym. Tymczasem jednak, obawiam się, że brak dorosłych opiekunów i kierowników będzie do-
tkliwym hamulcem dla rozwoju letnisk młodzieży. Niechże rozwa-
żenie olbrzymich korzyści, jakich brak letnisk tę młodzież pozba-
wia, będzie pobudką dla nas, by nawet z pewnym wysiłkiem, choć
część wakacyi wspólnemu życiu z nią w lesie poświęcić.

Pewnem połowicznym rozwiązaniem trudności, z braku od-
powiednich, całkowicie odpowiedzialnych kierowników, pochodzą-
cych — jest powierzenie letniska dwom osobom, z których jedna —
opiekun — da nam roztropną opiekę, rozważną kontrolę pomysłów
młodszych, i przedstawicielstwo poważne na zewnątrz wobec go-
spodarza i władz, nie będzie natomiast obciążona trudem kierowa-
nia zajęciami samej młodzieży, druga zaś — z konieczności młod-
sza, korzystając z tej opieki i w razie potrzeby pomocy i rady,
właściwe kierownictwo letniska obejmie. Na urząd opiekuna łat-
wiej będzie znaleźć chętnych nauczycieli, dla których takie lato
będzie jednak przede wszystkim odpoczynkiem; kierowników trzeba
będzie poszukać bądź to wśród młodszych nauczycieli, bądź to
pośród młodzieży akademickiej.

Tak opiekun, jak i kierownik musi posiadać pewien poziom
kulturalny, aby potrafić ustrzedz letnisko od pewnej brutalnej pro-
stackości, która łatwo zakrada się w tak niezwykłych, bądź co
bądź, warunkach; powinien kochać młodzież i potrafić z nią się
żyć serdecznie i ufnie, z zupełną swobodą i prostotą, z zachowa-
niem wszakże koniecznego autorytetu; wreszcie przynajmniej kie-
rownik musi być wystarczająco obznajmiony z techniką wycieczek
i życia obozowego. Myśląc o przyszłości, należałoby dla przy-
szłych kierowników specjalne urządzać letniska, gdzieby przejść
mogli cały kurs pedagogiczny prowadzenia letnisk młodzieży: głów-
nie bowiem potrzebna tu jest wprawa, obycie się z warunkami
tego życia obozowego, temperament i dzielność męska w prowa-
dzeniu liczniejszych grup młodzieży. Informacje o kandydatach
zbierać można na załączonym formularzu (str. 7). Pod względem teo-
retycznym wiadomości potrzebne są w bardzo niewielkim zakre-
sie: każdy inteligentny młody człowiek z łatwością je sobie zdo-
będzie. Pewną pomocą ma się stać kierownikom niniejszy pod-
ręcznik. Obok niego polecić trzeba do przestudyowania i części
do przećwiczenia przed wyruszeniem na letnisko dziełka nastę-
pujące:

*Mieczysław Schrejber i D-r Eugeniusz Piasecki — Harce
młodzieży polskiej*, na podstawie dzieła gen. R. Baden-Powella.
Lwów. Nakładem Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych. 1912. Cena
1 kor. 20 hal.

№

Dnia 1915 r.

ZGŁOSZENIE NA STANOWISKO
OPIEKUNA LUB KIEROWNIKA LETNISKA.

Imię i nazwisko

Adres tel.

Wiek wyznanie wykształcenie

Zawód

Zajęcie obecne

Czy prowadził już wycieczki młodzieży i jakie? Czy brał w wycieczkach udział?

Czy miał młodzież pod swoją komendą?

Czy zna metodę wychowania skantową?

Czy umie prowadzić musztrę i gimnastykę?

Stosunki rodzinne

Rekomendacje (z adresami)

Warunki zdrowia

Kwalifikacya Komisji d. / 1915 r.

ŻYCIORYS WŁASNY:

Urodziłem się d. / 1 w

Zygmunt Wyrobek — **Vademecum skauta**. Kraków, 1913. Wydanie 2-gie, potrójnie rozszerzone. Cena 1 kor. 20 hal.

Baden-Fowell — **Młodzi wywiadowcy**. Wydanie „Wieczorów rodzinnych”. Warszawa, 1912. Cena kop. 40.

X. Jan Zawada — **Czuj duch!** Szesnaście gawęd obozowych o idei skautingu. Kraków, 1913. Nakładem Gebethnera i S-ki. Cena 2 kor.

A. Jan Zawada — **Jak prowadzić pracę skautową**. Wskazówki dla instruktorów skautowych i program pracy skautowej. Tamże 1913. Cena 2 kor.

D r H. Mojmir — **Ćwiczenia i zabawy skautowe**. Lwów, 1913. Cena 50 hal.

X. St. Grzęda — **Jak pracować w towarzystwach młodzieży**. Poznań, 1914. Cena 1 rb. 20

B. Wydląka — **Nauka pływania**. Lwów, 1913. Cena 1 kor. 50 hal.

D-r Zawadzki — **Ratownictwo**. Warszawa, 1914. Cena kop. 30.

Wal. Sikorski — **System Linga**. Lwów, 1912. Cena 3 kor. 50 hal.

Metodyka Wycieczek Krajoznawczych. Nakład Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie, 1909.

Rocznik **Skauta**, dwutygodnika sportowego dla młodzieży, wychodzącego w Warszawie pod redakcją L. Czerniewskiego (u I. Lisowskiej, Al. Jerozolimskie 29).

Nadewszystko zaś niezastąpiony podręcznik pioniera skautingu angielskiego, **Scouting for boys** — by *gen. Ltd R. Baden-Powell*, na którego zalecenia godne tłumaczenie jeszcze czekamy; przeróbka p. Bouffała, niestety, za wiele zawiera indywidualnych pomysłów tłumacza, sprzecznych z oryginałem.

Dosyć trudny wzajemny stosunek opiekuna i kierownika letniska przy takcie i wzajemnej życzliwości, a nadewszystko przy wspólnej miłości wziętej pod opiekę młodzieży i nie spuszczeniu z oka wielkiego celu letnisk — niezawodnie ułoży się pomyślnie ku zobopólnemu zadowoleniu. Dla zabezpieczenia go od niestety nieodłącznych od natury ludzkiej słabości, Komisya Letnisk Centralnego Komitetu Obywatelskiego wypracowała następujący „Regulamin Kierownictwa Letnisk”, którego ściśle przestrzegać należy dla dobra sprawy.

Regulamin kierownictwa Letnisk.

1. Każde letnisko pozostaje pod opieką opiekuna (wzgl. opiekunki) z ramienia Komisji letnisk, a nad młodzieżą bezpośrednio władzę ma w letnisku kierownik, wzgl. kierownicza.

2. Opiekuna zaprasza Komisya z pomiędzy osób, posiadających jej zaufanie, o ile możliwości z pośród nauczycieli, albo rodziców uczestników letniska; Komisya też może go każdej chwili odwołać i innym zastąpić.

3. Kierownik jest wyznaczony przez Komisję i musi liczyć nie mniej, jak 20 lat wieku, posiadać umiejętność prowadzenia wycieczek młodzieży, i być zdolnym do poniesienia odpowiedzialności za powierzoną sobie młodzież przez czas trwania letniska.

4. Urząd opiekuna może być w poszczególnym letnisku połączony z władzą kierownika; sąsiednie letniska mogą być, w razie konieczności, przez Komisję powierzone jednemu opiekunowi; natomiast kierownicza władza musi być powierzona dla każdego letniska oddzielnej osobie.

5. Dla każdego letniska Komisya wystawia legitymacyjne zbiorową dla władz, w której opiekun jest wymieniony, jako odpowiedzialny za letnisko, kierownik, jako jego pomocnik dla prowadzenia młodzieży, i jego zastępca w razie chwilowej nieobecności.

6. Wszystkie letniska podlegają „Regulaminowi Ogólnemu Letnisk”; pozatem dla każdego letniska ustala się: 1) warunki szczególne, zależne od stosunku do gospodarza, określonego w jego ofercie i jej przyjęciu ze strony Komisji; 2) budżet; 3) inwentarz, używany przez Komisję; 4) program zajęć, które po zatwierdzeniu przez Komisję obowiązują zarówno opiekuna, jak i kierownika; są one objęte „regulaminem szczególnym danego letniska”, który otrzymują przy objęciu letniska opiekun i kierownik; odpis pozostaje w archiwum Komisji.

7. Opiekun jest przedstawicielem Komisji w letnisku; on obejmuje w imieniu Komisji w posiadanie miejsce, przeznaczone na letnisko, od jego gospodarza; on wyłącznie znosi się z gospodarzem w imieniu letniska, we wszystkich sprawach, wymagających omówienia lub ustalenia za zobopólną zgodą; on też wyłącznie reprezentuje Komisję i letnisko wobec władz policyjnych i innych. Opiekun zawiaduje kasą letniska i asygnuje kierownikowi sumy, potrzebne dla opędzenia kosztów jego prowadzenia na podstawie budżetu.

8. Kierownik prowadzi letnisko samodzielnie w ściślejszej zależności od regulaminu ogólnego letnisk i od regulaminu szczególnego danego letniska, z zastrzeżeniami następującymi.

9. Osobnej i wyraźnej zgody opiekuna wymaga: 1) jakiegokolwiek odstępstwo wyjątkowe od regulaminu, wywołane koniecznością warunków; 2) ustalenie miejsca dla kąpeli; 3) każda wycieczka z letniska oraz jej szczegółowy program, przyczem za wycieczki się nie uważa ćwiczeń i przechadzek. urządzanych.

w okolicy najbliższej letniska; 4) określenie granic, za „najbliższą” uważanej okolicy; 5) ustalenie konieczności i sposobu utrzymywania warty nocnej; 6) urządzenie ćwiczeń nocnych; 7) przyjęcie jakiegokolwiek gościa w letnisku; 8) zwolnienie lub usunięcie uczestnika letniska i określenie poleceń, jakie mają mu być wydane co do podróży powrotnej, zwłaszcza zaś zdecydowanie o potrzebie lub zbędności opieki na tę podróż i odnośne zarządzenia; 9) zwolnienie od udziału w nabożeństwie w niedzielę lub święto; 10) skrócenie czasu trwania letniska, jego przeniesienie, zwinięcie i określenie sposobu podróży powrotnej; 11) oddalenie się kierownika z letniska i ustanowienie chwilowego zastępstwa.

10. Kierownik wybiera sobie z pomiędzy uczestników letniska odpowiednich pomocników, z których jeden przynajmniej musi liczyć nie mniej niż lat 18; pomocnicy całkowicie zależą od jego zarządzeń, a w razie nieobecności kierownika całkowicie podlegają opiekunowi. Kierownik pomocników swoich zmienić może każdej chwili. Kierownik nie może wydaląć się z letniska na dłużej, niż na pół dnia. Kierownik prowadzi dziennik letniska.

11. Opiekun czuwa nad prowadzeniem letniska i ma obowiązek dopilnowania, by regulaminy i poszczególne decyzje, wymienione w p. 9-ym, były ściśle zachowane. W razie gdyby kierownik pod tym względem był nieściśły, albo w jakikolwiek sposób działał szkodliwie na młodzież, opiekun ma obowiązek zwrócenia mu na to uwagi, a gdyby to pozostało powtórnie bez skutku, może, w razie konieczności, zawiesić kierownika w urzędzie, a nawet go usunąć, przyczem kierownictwo przechodzi tymczasowo na najstarszego pomocnika, który całkowicie wtedy podlega opiekunowi. Opiekun ma w takim wypadku obowiązek w możliwie najkrótszym czasie wystarać się o odpowiedniego innego kierownika

12. W razie, gdyby opiekun w nadzwyczajnym wypadku był zmuszony opuścić letnisko, jest obowiązany postarać się o odpowiedniego zastępcę i natychmiast zawiadomić o tem Komisję.

13. W razie jakichkolwiek nieporozumień tak kierownik jak i opiekun, mają prawo natychmiastowego odwołania się do decyzji Komisji, a gdyby to nie było wykonalne, do decyzji opiekuna innego letniska, który rozstrzyga tymczasowo w imieniu Komisji. Aż do chwili takiego rozstrzygnięcia, zarządzenia opiekuna muszą być, na jego odpowiedzialność, wykonane. O ile to możliwe, nieporozumienia podobne nie powinny dochodzić do młodzieży.

14. Opiekun bezpośrednio nie wydaje poleceń młodzieży w letnisku, ale wszelkie swoje życzenia i uwagi ma zwracać do kierownika, nawet gdy jest tylko tymczasowy. Dopiero w razie

konieczności zawieszenia kierownika, lub jego usunięcia, opiekun bezpośrednio zawiadamia młodzież o przejściu kierownictwa w inne ręce.

15. Obejmując letnisko od Komisji, tak kierownik, jak i opiekun podpisują odpowiednie zobowiązanie, do niniejszego regulaminu załączone.

16. Po zamknięciu letniska opiekun i kierownik składają Komisji na piśmie szczegółowe sprawozdania najpóźniej do 10-go września. przyczem opiekun zdaje kasę, kierownik — powierzony sobie dla letniska inwentarz Komisji oraz prowadzony przez siebie dziennik.

ZOBOWIĄZANIE OPIEKUNA,

Letnisko № w.....
Obejmując, jako opiekun (ka), mając jako pomocnika kierownika (czkę) p.....

letnisko № w....., liczące
..... chłopców
dziewcząt zgodnie z legitymacją zbiorową, którą otrzymałem, zobowiązuję się opiekę nad niem wykonywać przez cały czas trwania letniska bez przerwy, ściśle przestrzegając postanowień Regulaminu ogólnego i szczególnego, które czytałem i przyjmuję. Na koszty prowadzenia letniska zgodnie z budżetem otrzymałem przeznaczoną sumę.

Podpis czytelny

Warszawa, d. —/— 1915 r.

Adres zwykły:

POKWITOWANIE.

Rubli..... (wyraźnie rubli)
otrzymałem od Komisji Letnisk na koszty prowadzenia letniska

№ w..... zgodnie z jego regulaminem szczególnym.

Warszawa, d. —/— 1915 r.

ZOBOWIĄZANIE KIEROWNIKA.

Letnisko № w

Obejmując, jako kierownik (czka), pod opieką opiekuna (ki)

p. letnisko №

w, liczące

chłopców
dziewcząt zgodnie z legitymacją zbiorową, wydaną opiekunowi, zobowiązuję się letniska nie opuszczać aż do końca i prowadzić je ściśle według Regulaminu ogólnego i szczególnego, a pozatem zobowiązuję się bez żadnych zastrzeżeń ściśle wykonywać przepisy Regulaminu kierownictwa letnisk, który czytałem i przyjmuję. Inwentarz Komisji, letnisku użyczony, zgodnie ze spisem, wymienionym w regulaminie szczególnym letniska, otrzymałem.

Podpis czytelny

Warszawa, d. —/— 1915 r.

Adres zwykły.

Pozostaje do ustalenia sprawa wynagrodzenia opiekunów i kierowników letnisk. Aczkolwiek dla bardzo wielu — często odpowiedniejszych ludzi, objęcie kierownictwa letniska stanowi jednocześnie najmiłsze i najkorzystniejsze spędzenie wakacji, liczyć się jednak trzeba z faktem, że wielu z pomiędzy najlepszych przyjaciół i kierowników młodzieży znajduje się w warunkach które zmuszają ich do brania płatnej kondycji na wakacje. Instytucje tedy, opiekujące się młodzieżą, dobrze uczynią, jeśli przez odpowiednie wynagrodzenie umożliwią takim ludziom oddanie swoich wakacji na służbę letnisk. Komisja Letnisk C. K. O. ustaliła w roku bieżącym na 60 rubli wynagrodzenie kierownika i opiekuna na 2 miesiące wakacji, w razie zaś połączenia ich w jednej osobie na rubli 90. Sądzę, że i nadal okaże się to niezbędnem.

ROZDZIAŁ II.

PRZYGOTOWANIE LETNISK.

Letnisko może być w zasadzie dwojakie: stałe, albo wędrownne. W podręczniku niniejszym ograniczamy się do wskazówek, dotyczących bezpośrednio stałych letnisk, pozostawiając opis szczególnych warunków letniska wędrownego do innej książki.

Letnisko powinno być starannie przygotowane, jeśli ma się powieść. Przygotowanie to obejmuje: upatrzenie odpowiedniego miejsca i uzyskanie jego używalności od właściciela; zaopatrzenie drużyny wakacyjnej, mającej na letnisko wyjechać, w potrzebne wyekwipowanie indywidualne i zbiorowe; wreszcie — przygotowanie programu zajęć na letnisku i odpowiednie ich opracowanie.

Pierwszym warunkiem dobrego letniska — jest odpowiednie miejsce na nie. Jako konieczne cechy takiego miejsca musimy wymienić: las, wodę i drzewo. Aczkolwiek możliwe jest umieszczenie letniska gdzieś na łące nad rzeką, jednakże bez porównania odpowiedniejszym otoczeniem jest las, i ze względu na pożądany w lecie cień, i ze względu na paliwo, niezbędne w obozie, i na zasłonięcie od ciekawych oczu, które dają pewną swobodę, konieczną dla przyjemnego i pożytecznego spędzenia lata. Natomiast równie potrzebne, jak powietrze, jest słońce, i dlatego nie należy umieszczać się w gęstwinie leśnej, ale na widnej polanie, albo na skraju lasu. Drugim warunkiem — jest woda — i to przede wszystkim dobra i dosyć obfita woda do picia, ale także niezbyt odległa woda do kąpeli i mycia się, której brak — przy upałach i zajęciach w kurzu stać się może bardzo dotkliwy. Najmiłszy jest strumień górski, tuż przy obozowisku przepływający; w znacznej jednak części Polski musimy się zadowolnić dobrą studnią, stoczkiem, lub źródłem obfitem. Pewna odległość wody od obozu nie jest przeszkodą absolutną; jeśli jest do rozporządzenia beczka czysta i koń raz, albo dwa razy na dzień — odległość ta może być wyjątkowo nawet nie mała — w najgorszym razie do trzech wiorst, przyczem jednak trzeba mieć wystarczające naczynia, dla nagromadzenia zapasu na całą dobę; zapas ten, jeśli chodzi tylko o wodę do picia i kuchni, może być odmierzony w stosunku 1 garncza na głowę dziennie, gdy wszakże chodzi o wodę także do zmywania i do mycia się rannego, oraz do mycia rąk — musimy rozporządzać ilością cztery razy większą, t. j. po cztery garncza na głowę przy starannej oszczędności wody. Jeżeli wodę trzeba samemu

nosić wiadrami — odległość większą nad $\frac{1}{3}$ wiorsty należy uważać już za bardzo uciążliwą. Trzecim warunkiem niezbędnym, któremu musi odpowiadać miejsce na letnisko — jest drzewo pod kuchnię i drzewo na ognisko. Zazwyczaj w lasach naszych uzyskamy łatwo pozwolenie korzystania ze zbierania leśnej i suszu; wszakże dla kuchni choć niewielki dodatek drzewa szczapowego jest bardzo potrzebny. Nie należy odstępować od warunku — możliwości rozkładania co wieczór ogniska, przynajmniej przez godzinę dającego gromadzie, nad niem skupionej, możność zadumania się nad tym żywiołem, przy odgłosach wewnętrznych fali prawiczej jakichś głęboko w duszy drzemiących tradycji pierwotnych: ma to dziwnie kojące i podnoszące działanie na dusze młode.

Przy obieraniu miejscowości na letnisko trzeba szczególnie starannie zbadać jakość gruntu i stopień jego suchości; przeciwko wilgoci bowiem z tej strony prawie nie sposób się zabezpieczyć; najodpowiedniejszy jest niezawodnie grunt piaszczysty, całkowicie przepuszczalny.

Wreszcie uwzględnić trzeba, by w odpowiedniej odległości był kościół, umożliwiający spełnienie obowiązku świątecznego przez całe lato, opieka i pomoc lekarska oraz apteka — w razie wypadku, i, oczywiście, właściwe źródło środków spożywczych. Chociaż tymczasem można liczyć prawie wszędzie na częściową dostawę produktów wiejskich za darmo — z gościnności, wszakże w interesie rozwoju letnisk leży raczej, aby ich budżet tak kalkulować, żeby można było spiżarnię we wszystkie potrzebne zapasy z własnych środków zaopatrzyć.

Najmniej kłopotu sprawi nam zapewnienie sobie pomieszczenia. Aczkolwiek „dach nad głową”, zwłaszcza w razie słoty, jest bardzo pożądanym, ale nie jest konieczny; kilkoletnie już doświadczenie wykazało mi nie tylko zupełną możliwość i zdrowotność, ale i znacznie większą przyjemność mieszcząc się pod namiotami, aniżeli pod dachem. Zwrócę przytem uwagę jeszcze i na ten wzgląd, że uzależnienie się od dachu nad głową zmusza nieraz do umieszczenia się w miejscu mniej zdrowym i mniej dogodnym, bliżej mieszkań i skupisk ludzkich, gdy tymczasem namioty można rozbić pośrodku lasu, tam właśnie, gdzie najodpowiedniejsze okaże się miejsce.

Jednakże na wypadek słoty — nie dla noclegu, gdyż dobrze rozbite namioty zabezpieczają całkowicie od wilgoci deszczowej — ale na dzień, dla przeczekania deszczu i dla jedzenia — bardzo jest pożądanym posiadanie w letniku lub w pobliżu jakiegoś pomieszczenia obszerniejszego pod dachem; naturalnie zastąpić by je mógł z powodzeniem duży namiot towarzyski; jest to wszakże rzecz dosyć kosztowna (około 80 rubli). Nawet tam, gdzie mamy

do rozporządzenia pomieszczenie pod dachem (na które liczymy po $2\frac{1}{2}$ m. kw. przestrzeni podłogi na głowę), jest bardzo pożądanym przynajmniej na czas pogodny zaopatrzyć się w namioty; zamiast nich doskonale można się posługiwać szałasami, których budowę opisuję dalej, w rozdziale V.

Jeśli mieć się mamy pod dachem, dla uniknięcia zaśmieciania sali słomą, czy sianem, prawie za konieczne należy uznać sieniarki, które i z innych względów są pożądanym, oddzielne dla każdego uczestnika.

Aczkolwiek naszą młodzież bardzo łatwo jest nauczyć kucharstwa, i z doświadczenia własnego znam znakomite skutki dla zdrowia i humoru kilkotygodniowego „wiktowania” się w obozie przez kucharzy z czwartej i piątej klasy — jednakże, gdy chodzi o stałe, dwumiesięczne letnisko, lepiej jest troskę o kuchnię powierzyć kucharce lub kuchcikowi, zwłaszcza, jeśli letnisko jest mało liczne: zatrzymywanie przy kuchni codziennie przynajmniej dwóch uczestników letniska jest uciążliwe. Nie należy jednak i w tak wygodnie urządzonej i obsłużonej letnisku zaniechać dania młodzieży okazji do spróbowania własnego wiktowania: jest to pożądanym wychowawczo nie tylko dla dziewcząt, ale i dla chłopców. Do tego zadania należy się przygotować zawczasu — przy pomocy kucharki w domu.

Upatrzysz odpowiednio na letnisko miejsce, co przy pomocy pochodzącej ze wsi młodzieży nie będzie trudno, należy zawczasu wejść w porozumienie z właścicielem terenu, aby następnie uniknąć wszelkich nieporozumień. Dla ułatwienia tego zadania Komisya Letnisk C. K. O. opracowała odezwę, w której pokrótce opisując projekt urządzenia letnisk i warunki wymienione powyżej, zwraca się do właścicieli odpowiednich terenów, którzyby pragnęli dać u siebie gościnę grupie od 25 do 40 dziewcząt lub chłopców w wieku od 10 do 18 lat, z prośbą o nadesłanie oferty według następującego schematu (dla każdego letniska oddzielnie).

Na podstawie odpowiedzi na list podobny można ustalić warunki szczególne danego letniska, które stanowią pierwszy punkt jego regulaminu szczególnego, obliczyć dalej należy przypuszczalne koszty — nie tylko podróży i utrzymania, ale także potrzebnego jeszcze wyekwipowania wspólnego, wreszcie, zależnie od składu osobistego danej drużyny młodzieży, ułożyć program zajęć na całe lato. Programowi temu poświęcam osobny rozdział, tu go więc pomijam. Natomiast do przygotowania letniska należy jeszcze opracowanie przez uczestników pod względem geograficznym miejscowości, gdzie mają lato spędzić, i jej okolicy. W tym celu zawczasu musi być drużyna zgromadzona i podzielone zadania: jedni podejmą się opracowania drogi, którą mają jechać; inni — cie-

OFERTA.

Niżej podpisany ofiaruje się z przyjęciem na lato Letniska młodzieży szkolnej C. K. O.

Miejscowość powiat gub.

Najbliższy dwór należy do odległy o

Stacya pocztowa odległa o w. jakiej drogi

Stacya kolejowa dr. ż. odległa o w. jakiej drogi

Kościół (wzgl. kaplica) w odległy o w. jakiej drogi

Sklep spożywczy w w odległości w. jakiej drogi

Lekarz w w odległości w. jakiej drogi

Apteka w w odległości w. jakiej drogi

Miejsce, proponowane na letnisko od końca czerwca do końca sierpnia (nazwa)

Las (czy w lesie, czy o ile kroków, jaki)

Czy miejsce suche, jaki grunt

Jaka woda do picia, ile, jak daleko

Jakie drzewo, skąd, ile do rozporządzenia

Jakie warunki zaprowiantowania (czy można liczyć na dostawę taną lub darmową — czego i ile (na ilu) — z możliwą ścisłością)

Czy jest do rozporządzenia pomieszczenie pod dachem, jakie na ilu (licząc po 2½ metra kw. podłogi na jedną osobę)

Czy można liczyć na sienniki, wzgl. siano, lub słomę

Czy jest kuchnia i jaka

Czy może być kucharka i za jaką cenę

Czy jest i jaka woda do kąpieli i jak daleko (własności szczególne rzeki, albo stawu, głębokość, dno etc.)

Czy są bagna, jakie i jak daleko od miejsca pod letnisko

Jaka bliższa okolica (teren: czy płaski, czy falisty, ile lasów, czy swoboda ruchów zapewniona maokoło, czy też są jakie zastrzeżenia i t. p.)

Jaka ludność okoliczna

Czy i kto mieszka na miejscu, czy ewentualnie podjąłby się i jakiej opieki (opieka taka przeważnie będzie zbyteczna — wszakże w niektórych wypadkach mogłaby się dać użytkować dla niektórych grup)

Uwagi ogólne

Data: Podpis czytelny:

Adres, pod którym należy zgłosić przyjęcie powyższej oferty

Imię i nazwisko

Miejscowość Poczta

Gub. Powiat

kawych miejscowości, które mają być zwiedzone; inni — ogólnej formacji geograficznej, w której się znajduje letnisko (dorzecze, góry etc.), inni — samej miejscowości pod względem historycznym, inni pod względem terenowym, inni pod względem etnograficznym, pod względem faunistycznym, florystycznym i t. d. Im staranniej ta praca przygotowawcza będzie wykonana, tem bogatsze rezultaty przyniesie letnisko, a przede wszystkim przyczyni się do pogłębienia i rozszerzenia znajomości kraju ojczystego. Niezastąpionem źródłem jest tu Słownik Geograficzny, a także poczesny już szereg wydawnictw Towarzystwa Krajoznawczego.

Wreszcie niezbędnem jest, jako przygotowanie letniska, wydanie jego prospektu; nie tylko dlatego, że na jego podstawie dopiero może się racjonalnie formować drużyna wakacyjna, ale przede wszystkim dlatego, że projekt zawierać będzie dane, najbardziej obchodzące rodziców, usunąć musi obawy i uprzedzenia, a także dać pewne ogólne wskazówki co do indywidualnego przygotowania się uczestników.

Jako wzór, który zależnie od warunków, ulegać musi pewnym zmianom, podaję tu projekt letnisk 1915 roku, wydany przez Komisję Letnisk C. K. O. Przyjęci kandydaci są zawiadamiani o przyjęciu przez Komisję na specjalnym formularzu, którego część pozostaje, jako kartka adresowa uczestnika w rozporządzeniu Komisji (str. 23).

Z doświadczenia podkreślić muszę pożyteczność dokładnego kwestyionariusza (str. 21 i 22) osobistego dla każdego uczestnika, oraz świadectwa lekarskiego. Pozwolenie rodziców jest oczywiście niezbędne, polecenie zaś szkoły, ze względów zasadniczych, nie powinno być zaniedbane: jest rzeczą i prawem szkoły, by była zapytana o zdanie, gdy chodzi o sposób spędzenia wakacji przez jej ucznia; gdy mamy do czynienia dziś ze szkołą własną, mamy wszelkie rękojmie, że tylko względ na dobro samego ucznia będzie kierował odpowiedzią.

Zwracam szczególną uwagę organizatorów na p. 5-y prospektu, określający wyraźnie granice ich odpowiedzialności. Zaniedbanie tego może się stać przyczyną wielkich przykrości i niestusznych pretensyj.

Prospekt letnisk 1915 r. wydany przez Komisję letnisk C. K. O.

Letniska r. 1915 urządzone będą na następujących warunkach:

1. Letniska będą otwarte od końca czerwca do końca sierpnia, i będą mogły przyjmować chłopców i dziewczęta (osobno) na cały ten czas, albo na jego część. Dla każdego letniska termin wspólnego wyjazdu uczestnikom będzie podany oddzielnie. Czas

zamierzonego korzystania z letniska, musi być przez zgłaszających się z góry określony.

2. Przyjmowani są chłopcy i dziewczęta od 10 lat, za zgodą (piśmienną) rodziców lub opiekunów, na polecenie zakładu naukowego, do którego uczęszczali.

3. Opłata, wynosząca rb. 30 za dwa miesiące pobytu w letnisku i koszty podróży, względnie rubli 20 za miesiąc, 15 — za 2 tygodnie, musi być wniesiona do kasy Komisji Letnisk w całości z góry, po przyjęciu zgłaszającego się uczestnika, a nie później, jak 10-go czerwca. Wysokość tej opłaty jest niezależna od odległości letniska od Warszawy, lecz jednakowa dla wszystkich letnisk.

4. Ulgi w opłacie przyznać może Komisja Letnisk tym z uczestników, którzy uzasadnią wystarczająco potrzebę takiej ulgi, *zwłaszcza zaś ofiarom wojny*; dla otrzymania ulgi, należy wysokość jej i uzasadnienie podać w zgłoszeniu; o przyznaniu jej kandydat będzie zawiadomiony jednocześnie z zawiadomieniem o przyjęciu do letniska.

5. Letniska będą umieszczone w miejscowościach zdrowych i bezpiecznych, i pozostawać będą pod opieką i kierunkiem odpowiednio przez Komisję zakwalifikowanych, odpowiedzialnych osób dorosłych. Poddane też będą ścisłemu regulaminowi, dotyczącemu całego życia młodzieży w letnisku we wszystkich szczegółach, opartemu na doświadczeniu i wymaganiach roztropności, ostrożności i higieny. Do zachowania go też najsumienniejszego ogranicza się odpowiedzialność opiekunów i Komisji wobec możliwych nieszczęśliwych wypadków, jak zachorowania i t. p.

6. Uczestnicy będą grupowani i segregowani według stopnia przygotowania i przyzwyczajenia do życia na świeżem powietrzu i według stopnia zdrowia, i zależnie od ich osobistych warunków urządzenie letnisk będzie więcej lub mniej wymagało zahartowania. Wszelkie ćwiczenia lub wycieczki *forsozne* są wogóle dla wszystkich wykluczone. Tak samo wykluczone jest łączenie w jednym letnisku, albo obok siebie chłopców i dziewcząt.

7. Uczestnicy poszczególnego letniska (oddzielnie dla chłopców i dla dziewcząt), będą tworzyli jednolitą grupę, podzieloną odpowiednio do ich liczby, i pozostawać będą pod kierunkiem kierownika, względnie kierowniczkę, oraz przez nich wyznaczonych pomocników wzgl. pomocnic. Zarówno wobec kierownika, jak wobec zastępujących go pomocników, obowiązuje wszystkich uczestników bezwzględne posłuszeństwo, do którego przy zgłoszeniu każdy ściśle zobowiązać się musi.

8. W razie nie dającego się ukrócić, uparcie powtarzającego się nieposłuszeństwa, a także w razie poważnych wykroczeń prze-

ciwko moralności oraz nadzwyczajnych wypadków, opiekun letniska będzie miał prawo winnych odesłać rodzicom nawet przed upływem terminu, określonego przy przyjęciu, przyczem chłopcy, liczącą mniej, niż lat 14, oraz dziewczęta, będą odsyłane pod odpowiednią opieką. Każdy usunięty z letniska ma obowiązek natychmiastowego poddania się takiemu zarządzeniu i wykonania poleceń co do podróży powrotnej do rodziców, ściśle i sumiennie.

9. Programy zajęć na letniskach będą dla każdego letniska ściśle określone i zatwierdzone przez Komisję; programy zajęć obejmować będą, poza zajęciami krajoznawczymi, możliwie wszechstronne wyćwiczenie fizyczne, pogadanki higieniczne, a obok tego pogadanki z dziedziny moralnej, oraz zajęcia przyrodnicze, teoretyczne i praktyczne, gdzie zaś warunki na to pozwolą — młodzież będzie zaznajamiana z pracą na roli.

10. Każdy kandydat powinien sumiennie i ściśle wypełnić załączony formularz zgłoszenia, postarać się o odpowiednie uzupełnienie, podpisy i zaświadczenia rodziców i przełożonych szkolnych, oraz lekarza, i możliwie najrychlej złożyć go w lokalu Komisji: Plac Św. Aleksandra 13, m. 36 między 5-tą a 6-tą popołudniu. O przyjęciu do letniska kandydaci będą zawiadomieni przed 10-ym czerwca. Pożądane jest składanie zgłoszeń w już ułożonych grupach kolegów; do takiej grupy należy dołączyć list, objaśniający, czy dana grupa ma już opiekę zapewnioną, czy ma już określony program pracy na wakacje, czy może wybiera się do już określonej miejscowości i t. p.

11. Przyjęci kandydaci będą uważani za ściśle obowiązanych: 1) do stawienia się na miejsce, oznaczone w zawiadomieniu o przyjęciu, punktualnie w oznaczonym czasie, i do uczestniczenia w letnisku przez cały czas, na który zostali przyjęci; 2) do opłacenia określonej w zawiadomieniu o przyjęciu opłaty, najpóźniej do 10 czerwca; 3) do posiadania przy sobie a) matrykuły szkolnej, albo równoważnej legitymacji osobistej; b) wymaganego wyekwipowania; c) sumy 2 rubli drobnemi; 4) do poddania się przez cały czas uczestniczenia w letnisku jego regulaminowi oraz władzy kierownika i jego pomocników.

12. Adres dla korespondencji z letniskiem będzie każdemu podany w zawiadomieniu o przyjęciu. Regulamin letnisk będzie zobowiązywał uczestników do pisania do domu 2 razy na tydzień.

13. Każdy chłopiec, uczestnik letniska (dla dziewcząt p. niżej) posiadać musi pełny rynsztunek, a mianowicie: 1) worek na rzeczy *) (rb. 4.—), 2) kapeluszyk *) (rb. 3.50), lub czapkę, 3) trzy ko-

*) Powyższe przedmioty mogą być nabyte za pośrednictwem Komisji; ceny podane w nawiasie są tylko przybliżone.

szule*) (rb. 2.—), miękkie, bez stojących kołnierzyków, przynajmniej jedna flanelowa, albo flanelotowa, ciemna, 4) trzy pary kalesonów do kolan, 5) dwie koszule nocne, 6) kurtka lub bluzka, 7) jedna para spodni krótkich, kortowych lub sukiennych, mocnych*) (rb. 4.—) nie ściąganych pod kolanami, 8) krótkie spodenki płócienne, obcięte powyżej kolan*) (rb. 1.50), 9) dwie pary pończoch, 10) cztery pary skarpetek, 11) sześć chustek do nosa, 12) dwie pary trzewików mocnych, zapasowe sznurowadła, 13) parasandałów*) (rb. 1.50), albo pantofli, 14) peleryna*) (rb. 17.50), w ostateczności niezbyt ciężkie i grube, dające się zwinąć palto, 15) pasek skórzały*) (rb. 1.70), 16) nóż*) (rb. 1.50), 17) notes z ołówkiem*) (kop. 40), 18) menażka*) (naczynie do gotowania) (rb. 1.30), 19) szklaneczka turystyczna*) (kop. 40), 20) sztućce wycieczkowe*) (kop. 50), 21) świeca, 22) 3 pudełka zapalek, 23) cztery ręczniki, 24) dwie ściereczki, 25) para majteczek kąpielowych, 26) mydło, 27) szczoteczka do palców, 28) szczoteczka do zębów, 29) szczelne pudełeczko z proszkiem, lub pastą, 30) szczotka, albo grzebień do włosów, 31) szczoteczka twarda do ubrania, 32) dwa prześcieradła, 33) koc, 34) przybory do szycia i tuzin agrawek, 35) książeczka do nabożeństwa, 36) pięć woreczków na racye*) (kop. 80).

14. Każda dziewczynka musi posiadać:

1) Worek na rzeczy*) (rb. 4.—), 2) kapelusz*) (rb. 1 kop. 50) albo odpowiednia czapka, 3) trzy koszule dzienne, 4) trzy koszule nocne, 5) trzy pary majtek, 6) trzy staniki, 7) dwie sukienki, złożone ze spódniczki i bluzki oddzielnie; jedna z nich wełniana, 8) jedna bluzka lekka, 9) szarawary, 10) halka ciemna, 11) sześć par pończoch, 12) sześć chustek do nosa, 13) dwie pary trzewików mocnych, na niskich obcasach, 14) para sandałów*) (rb. 1.50) albo pantofelki, 15) sweater, 16) peleryna*) (rb. 17.50) albo, jeśli inaczej nie można, niezbyt ciężkie i grube, dające się zwinąć palto, 17) pasek skórzały*) (rb. 1.70), 18) nóż*) (rb. 1.50), 19) notes z ołówkiem*) (kop. 40), 20) menażka*) (rb. 1.30) (naczynie do gotowania), 21) szklaneczka*) (kop. 40), 22) sztućce turystyczne*) (kop. 50), 23) świeca, 24) trzy pudełka zapalek, 25) cztery ręczniki, 26) dwie ściereczki, 27) kostium kąpielowy, 28) mydło, 29) szczoteczka do zębów, 30) szczelne pudełeczko z proszkiem do zębów, lub pastą, 31) grzebień do włosów, 32) szczoteczka do rąk, 33) szczoteczka do ubrania, 34) dwa prześcieradła, 35) koc, nie za mały, ciepły, 36) przybory do szycia i tuzin agrawek. 37) książeczka do nabożeństwa, 38) pięć woreczków na racye*) (kop. 80).

15. Poza toż pożądaną są: sweater, zegarek, kompas i wogóle przybory, mogące być pożyteczne na wycieczce, jak pudełka aluminiowe, linki, toporki, łopatki, latarki, aparaty fotograficzne,

Nazwisko Uwagi Komisji: Otrzymał, d.
 Imię **ZGŁOSZENIE.** Kwalifikacya
 Lat d. I/VII Letnisko N w

POZWOLENIE RODZICÓW LUB OPIEKUNÓW.

Niniejszem pozwalam synowi | wychowankowi | swemu
 córce | wychowanicy | swojej

zgłosić się o przyjęcie do letniska C. K. O. na czas
 Jednocześnie oświadczam, że prospekt letnisk czytałem, i na warunki w nim zawarte się godzę. Dane podpisanego przez kandydata zgłoszenia potwierdzam. Z sumy, potrzebnych zgodnie z tem zgłoszeniem, na wykupowanie rubli + za
 (czas) pobytu w letnisku, razem z rubli ponieść mogę rb.
 Proszę zatem o przyznanie kandydatowi ulgi w kwocie rb.
 dnia / 1915 r.

Podpis czytelný:

Adres w czasie lata: pocztowy:

telegraficzny:

Stanowisko rodziców

POLECENIE SZKOŁY.

Niżej podpisany zaświadcza, że zgłaszający (a) się
 był (a) w wpływającym roku szkolnym ucz zakładu
 klasy i ze swojej strony nie znajduje przeszkód
 do przyjęcia ^{go} na letnisko C. K. O. _{jej}
 Opinia szkoły w sprawie pożądaney ulgi w opłacie
 d. / 1915 r. Podpis kierownika zakładu

ŚWIADECTWO LEKARZA (o ile możności szkolnego). Stan zdrowia kandydata
 pozwala ^{mu} na wzięcie udziału w letnisku przez lato 1915 r. _{jej}
 Szczególne uwagi, wymagające uwzględnienia, wobec stanu zdrowia:

..... d. / 1915 r. Podpis lekarza:

ZGŁOSZENIE.

Niniejszem proszę o przyjęcie mnie do letniska C. K. O. na czas
Uwagi co do tego, czy zgłasza się sam, czy z innymi, i czy ma określone
miejsce, do którego by pragnął być przyjęty

Urodziłem się r. w Dotychczasowy przebieg
wykształcenia:

Obecne stanowisko (zakład, klasa, rok nauki)

Przebyte ważniejsze choroby (w jakich latach)

Obecny stan zdrowia (czy wymaga szczególnych ostrożności)

Czy sypia przy otwartych oknach (latem, zimą, stale, przygodnie)

Czy nocował kiedy pod gołym niebem

Czy latem kąpie się w zimnej wodzie

Czy brał udział w jakich wycieczkach, ćwiczeniach, sportowych zawodach

W razie przyjęcia zobowiązuję się 1) opłacić sumę odemnie należną przed 10
czerwca, 2) stawić się punktualnie na miejsce wskazane, 3) mieć ze sobą wymagany
rynsztunek, legitymację, przynajmniej 2 ruble drobnymi, 4) poddać się cały czas uczestni-
czenia w letnisku jego regulaminowi, oraz zarządzeniom kierowników i ich po-
moenników, 5) pozostać w letnisku przez cały czas, na który się zgłaszam, a w razie
usunięcia mnie natychmiast poddać się zarządzeniom kierownika letniska.

Pragnę nabyć za pośrednictwem Komisji: (wpisać ceny rzeczy zamawianych)

	Rb.	k.		Rb.	k.
1. Worek			17. Notes		
2. Kapelusze 1)			18. Menażkę		
3. koszul 2)			19. Szklaneczkę		
7. Spodnie 3)			20. Sztucce		
8. Spodełki płócienne 3)			36. Pięć woreczków		
13. Sandały 4)					
14. Peleryny 5)					
15. Pasek 3)					
16. Nóż					
			Razem za		

Pozatem zamierzam wziąć ze sobą następujące przedmioty, poza wskazanemi
w niezbędnym wyekwipowaniu:

dnia/...../..... 1915 r. Podpis czytelny

Adres obecny

Telefon:

1) Obwód głowy w centymetrach; 2) Obwód kołnierza w centymetrach,
długość rękawów; obwód w ramionach; 3) Obwód w pasie
długość wewnętrzna nogawki; odległość pasa od kroku; 4) Załączyć odrys
stopy; 5) Długość peleryny od karku

N^o

Dnia/...../..... 1915 r.

C. K. O.
KOMISJA LETNISK
POLSKIEJ MŁODZIEŻY SZKOLNEJ
Pl. Św. Aleksandra 13 m. 36. Tel. 142-11.

ZAWIADOMIENIE O PRZYJĘCIU.

do letniska N^o w gub.
pow. (miejscowość stacya pocztowa,
..... z listami W) na przeciąg
tygodni,
Przypadająca za zamówione przedmioty i pobyt opłata w kwocie Rubli
wyraźnie rubli ma być wniesiona do Kasy Ko-
misji przed 10 czerwca r. b.
Wyjazd d. pociągłem, wychodzącym z dworca
o g. m. (cz. w.) Zbiórka
o g. Opiekun P. kierowni
Stawić się należy z wymagany ryszantkiem, legitymacją osobistą, posiadając
przy sobie przynajmniej 2 ruble drobnymi.
Zamówione przy zgłoszeniu

będą do odebrania w Magazynie Komisji, za okazaniem niniejszego oraz kwitu
na wniesioną opłatę.
Uwagi:

Przewodniczący Komisji

Nazwisko
Imię
Uczeń kl. szk.
Zaw. N^o
Letnisko N^o w
Czas pobytu tyg. Wyjazd d.
Przyznana ulga rs.
Należna opłata rs.
Wniesiona d. za kwitow. N^o
Adres obecny

Adres rodziców podczas lata:
pocztowy

telegraficzny

C. K. O.
KOMISJA LETNISK

maszynki do gotowania, lekkie podręczne przybory do zbiorów przyrodniczych, naczynia wycieczkowe. Wszystkie te przedmioty, które kandydat ma zamiar wziąć ze sobą, poza przepisaniem, muszą być wyliczone w zgłoszeniu, i tylko przyjęte przez Komisję (co potwierdzi zawiadomienie o przyjęciu) będą mogły być zabrane. Jakakolwiek broń jest od przyjęcia wykluczona.

Z pożytkiem dodać można jeszcze zastrzeżenie, że przedmioty z firm żydowskich, nawet w prywatnem wykupowaniu, oczywiście nie będą przyjmowane.

Parę jeszcze nasuwa się uwag co do podziału i ugrupowania kandydatów. Jeżeli pomiędzy młodzieżą istnieją już jakieś ściślejsze węzły: grupa krewnych, koło sportowe, koleżeństwo klasowe — należy w zasadzie, jeśli specjalne względy nie wymagają tego, zaniechać rozdzielania takich grup. Zwłaszcza, jeśli jakaś grupka miała swego przełożonego, co w partyach sportowych itp. jest powszechnie, należy jej całość zachować: ułatwia to znakomicie zorganizowanie drużyny i najlepiej zabezpiecza karność. Należy też uczestników, o ile możności, dobierać wiekiem i siłami. Jednakże pożądanym jest, aby młodsza młodzież nie była zupełnie sama z dorosłym kierownikiem: niezbędni mu będą starsi koledzy do pomocy. Przynajmniej jeden z uczestników na każdym 20-tu powinien być starszy, niż lat 18-ie: bez takiej pomocy nie można brać na swoją odpowiedzialność letniska.

Wogóle drużyna wakacyjna nie powinna być zbyt liczna; nietylko umieszczenie jej i zaprowiantowanie jest coraz trudniejsze, wraz ze wzrostem liczebności obozu, ale i wewnętrzna organizacja, jednolitość atmosfery, jej serdeczność i koleżeńska ścisłość cierpią na tem; zbyt liczna drużyna automatycznie rozbija się na kółka i kółeczka, co uniemożliwia nadanie całości celowego kierunku moralnego i bardzo utrudnia skuteczną opiekę, zwłaszcza pod względem moralnym. Jeden jeszcze wzgląd wchodzi tu pod uwagę: stosunek osobisty kierownika z młodzieżą; swoich uczniów, znanych sobie dobrze, zwłaszcza podwładnych z lekcji gimnastyki czy gier sportowych — nauczyciel doświadczony może bezpiecznie wziąć ze sobą znaczną nawet liczbę; obcej młodzieży, osobiście nie znanej, nie zranej ze sobą, nie przywykłej do komendy danego kierownika — liczba musi być bardzo ograniczona, zwłaszcza jeśli młody kierownik niema jeszcze wszechstronnego doświadczenia. Z drugiej strony dobre kierownictwo znajduje się niełatwo — i dlatego nie można w zbyt małych grupach organizować letnisk; w zbyt małej liczbie też drużynie wyrabia się niekiedy duch jakby sekciarski, ciasny, wyłączny, co zmniejsza wartość wychowawczą letniska. Jako normalną liczbę drużyny wakacyjnej należy przyjąć około 30; łatwo ją też podzielić na cztery zastępy o odpowiedniej

liczbie 6—8 uczestników. Natomiast wprawny kierownik, zwłaszcza z pomocą dwóch czy trzech dorosłych przyjaciół młodzieży, może spokojnie i z dużym pożytkiem objąć letnisko, liczące aż do 60 i więcej uczestników. Znane galicyjskie letnisko w Skolem bywało urządzane na stu kilkudziesięciu chłopców z całego kraju z wielkiem powodzeniem: liczyło też jednak zawsze kilkunastu dorosłych uczestników.

ROZDZIAŁ III.

WYEKWIPOWANIE.

Każdy uczestnik letniska musi posiadać odpowiednie do życia w polu wyekwipowanie osobiste, pozatem każde letnisko potrzebuje pewnych przyborów, zależnie od liczby uczestników. Wzór spisu potrzebnego wyekwipowania osobistego podany jest w prospekcie letniska, p. 13 i 14 (str. 19 i 20). Zasada, która obowiązuje przy układaniu takiego spisu brzmi: nic zbędnego — wszystko potrzebne. Podczas gdy dla letniska wędrownego — na pierwszą część tej zasady główna musi być zwrócona uwaga, żeby uczestników zaledwie nie obciążać bagażem, który sami na plecach nosić muszą, dla letniska stałego z większą swobodą można się tu poruszać. Jednakże i w tym wypadku należy wymagać tylko rzeczy, istotnie do wygody w obozie potrzebnych. Na pierwszy rzut oka spis, w prospekcie podany, wydaje się zbyt obfity. Jest to wszakże złudzenie. Prawie każdy uczeń i uczennica w szkole — posiada wszystkie przedmioty wymienione: odpowiednie ubranie, pelerynę lub paltot, trzy zmiany bielizny, dwie pary obuwia, przybory toaletowe, przybory do jedzenia, i przykrycie nocne. Nie należy też spisu tak rozumieć, jakgdyby każdy musiał sobie nową według niego sprawić wyprawę; spis wskazuje tylko, co z rzeczy posiadanych już przeważnie należy wziąć z sobą, a jednocześnie wskazuje, jakie rzeczy należałoby wogóle posiadać (nietylko na letnisku!). Pewną część tych przedmiotów można zastąpić innymi, analogiczne usługi mogącemi oddać. Niektóre z nich organizatorowie letniska podejmują się dostarczyć na zamówienie za cenę, w nawiasie podaną, niestety w tym roku dość wysoką. Jest to ułatwienie, tylko do czasu potrzebne: niedługo przyzwyczajenie do racjonal-

nego ubierania młodzieży i coroczne spędzanie przez nią lata w obozie sprawi, że wszyscy całą potrzebną wyprawę będą stale mieli w pogotowiu.

W związku ze sprawą wyekwipowania osobistego trzeba poruszyć także kwestyę umundurowania. Nie ulega wątpliwości, że mundur w najwyższym stopniu podnosi wpływ wychowawczy współżycia, ułatwia utrzymanie karności, przywiązuje nietylko do gatunku guzików — ale także do typu moralnego, którego jest wyrazem. Dlatego też, gdy zmieniające się warunki na to pozwolą, dążyć trzeba będzie do tego, by drużyny wakacyjne na letniskach były umundurowane jednolicie. Można będzie, jak w Anglii, zachęcać młodzież do ciułania przez cały rok szkolny, na opłacenie sobie koszuli mundurowej i kapelusza mundurowego na lato. Nie można też pominąć i tego względu, że, gdy można będzie w fabrykach przedmioty potrzebne zamawiać tysiącami w jednakowym wykonaniu — ceny ich znakomicie się przez to obniżą.

Poza wyekwipowaniem osobistym potrzebne jest dla każdego letniska także wyekwipowanie zbiorowe, zależnie od liczebności. Jako minimalne zabezpieczenie letniska i danie mu pewnej niezależności, poczytać można opracowane przez Komisję Letnisk następujące zestawienie rzeczy, potrzebnych dla każdego letniska stałego o trzydziestu uczestnikach:

1 namiot, nawet na letnisku, mającym „dach nad głową”; 3 kubły płócienne; 1 latarka elektryczna i 3 zapasowe baterye; 2 latarki świecowe, 2 latarki naftowe; 5 kociołków 10-cio litrowych do gotowania, z pokrywami; 2 chochle; 10 kawałków linki, średnicy $\frac{3}{4}$ — 1 cm., długości 10 metrów; 10 łopatek; 10 toporków; 2 apteczki; 4 kompasy; 4 mapy okolicy; 4 teczki do map; 1 gwizdek większy, dwutonowy; 4 gwizdki zwyczajne; 2 f. świec; 2 paczki zapalek, 1 pudełko tłuszczu do butów; 4 szczotki do butów; 100 pocztówek; 10 paczek papieru „Sanitas”.

Jest to spis bardzo oszczędny, ułożony w przypuszczeniu, że na miejscu da się potrzebne jeszcze rzeczy pożyczyć, nająć, wreszcie kupić. Bezpieczniej jednak jest nie uzależniać letniska od tak wątpliwych widoków. Podajemy tu spis obszerniejszy, zawierający wszystkie potrzebne dla letniska przedmioty.

Inwentarz ogólny na 30 osób, podzielonych na 8 namiotów po 4 ludzi, albo 4 namioty po 8 ludzi.

a) W każdym namiocie musi być:

- 1) latarka (świecowa, lub naftowa);
- 2) wiadro płócienne do wody;
- 3) pudełko tłuszczu i szczotka do butów;
- 4) lusterko;
- 5) szczotka do ubrania,

b) Na każdym ośmiu uczestników:

- 1) 3 kawałki linki 1 cm. śred., 10 m. długich;
- 2) 3 kawałki linki śred. 4 mm., 20 m. długich;
- 3) 2 łopatki;
- 4) 2 toporki;
- 5) 2 kompasy;
- 6) 2 mapy okolicy z teczkami;
- 7) 1 gwizdek większy dwutonowy, 7 gwizdków małych;
- 8) 3 chorągiewki do gier, z laskami.

c) Dla całego letniska:

- 1) 1 trąbka sygnałowa dwutonowa dla kierownika;
- 2) jedna trąbka jednotonowa dla gospodarza;
- 3) 1 aparat fotograficzny z zapasem klisz lub błon;
- 4) 2 lunety;
- 5) 2 apteczki;
- 6) 10 paczek papieru „Sanitas”;
- 7) 1 książka opatrunków;
- 8) 1 księga kroniki letniska;
- 9) 1 księga kontroli korespondencji;
- 10) 1 książka rachunkowa;
- 11) 1 książka robót i ćwiczeń;
- 12) 1 książka służby kolejnej;
- 13) 100 pocztówek, papier listowy, marki;
- 14) 3 butelki atramentu;
- 15) 4 pudełka piór;
- 16) 30 ołówków;
- 19) 10 ark. bibuły;
- 18) 30 zeszytów;
- 19) 2 linijki;
- 20) 30 pudełek zapalek;
- 21) 4 funty świec, odpowiednich do latarek;
- 22) 2 funty łożu salicylowego;
- 23) 2 latarki elektryczne i 6 bateryi zapasowych;
- 24) 1 latarnia naftowa;
- 25) 24 funty mydła do prania.

d) zależnie od warunków miejscowych:

- 1) beczka do wody (do mycia się i zmywania), ewentualnie z koniem;
- 2) filtr do wody do kuchni;
- 3) zamknięte naczynie do wody do picia;
- 4) 4 miednice blaszane.

e) do kuchni:

- 1) 4 wiadra płócienne;
- 2) 6 kociołków 10-cio litr. do gotowania, z pokrywami;

- 3) 2 chochle;
- 4) 1 łyżka sitkowa;
- 5) 1—2 tarek;
- 6) jajko do herbaty;
- 7) 2 noże duże;
- 8) 2 łyżki drewniane;
- 9) 1 widelec duży;
- 10) 1 sito do cedzenia;
- 11) 2 patelnie;
- 12) deska gładka (stolnica);
- 13) 3—5 misek glinianych;
- 14) 5 talerzy;
- 15) 1 ceber drewniany do mycia naczyń;
- 16) 1 naczynie większe do gorącej wody do zmywania—
z kranem (także do herbaty);
- 17) 1 szafka z półkami;
- 18) 10 ściereczek;
- 19) 1 zegarek;
- 20) 1 kubek do wody;
- 21) 1 łańcuszek, długości $1\frac{1}{2}$ do 2 m. do zawieszania
naczynia nad ogniem, zapas drutu do tegoż celu.

Pomysłowi ludzie z łatwością niejeden z tych przedmiotów zastąpią innym.

45728 / 1